

Література:

1. Бех П. О., Биркун Л. В. Концепція викладання іноземних мов в Україні //Іноземні мови. — 1996. —№ 2. — С. 3-8.
2. Державний освітній стандарт з іноземної мови (загальна середня освіта) V-IX класи /керівн. автор. колективу С. Ю. Ніколаєва.— К.: Ленвіт, 1998. — 32 с.
3. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. - К. : Ленвіт, 2003. -273 с.
4. Изория Н. М. Формирования иноязычной компетентности будущих специалистов сферы туризма в вузах культуры и искусств : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Н. М. Изория. - М., 2008. -24 с.
5. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник. — К.: Ленвіт, 1999.
6. Методика интенсивного обучения иностранным языкам /под ред. Бухбиндера и Китайгородской. — К.: Вища школа, 1988.
7. Настольная книга преподавателя иностранного языка: Справочное пособие/ Е. А. Маслыко, П. К. Бабинская, А. Ф. Будько и др. — Минск: Вышейш. школа, 1992.
8. Общая методика обучения иностранным языкам: Хрестоматия /Сост. А. А. Леонтьев. — М.: Рус. яз., 1991.
9. Тенищева В.Ф. Интегративно-контекстная модель формирования профессиональной компетенции: автореф. Дис. На соискание уч. степени д. пед. наук: 13.00.01 «Общая педагогика, ист. образования» / В.Ф. Тенищева. – М., 2008. -44 с.
10. Modern Language: Learning, Teaching, Assessment. A Common European Framework of References/Council of Europe, Education Committee. – Strasbourg, 2002. – 232p.

Стаття присвячена проблемі формування комунікативної компетентності та характеристиці способу іношомовної комунікації - читанню.

Ключові слова: комунікативна компетентність, типи та види читання.

Статья посвящена проблеме формирования коммуникативной компетенции и характеристике типа иноязычной коммуникации – чтению.

Ключевые слова: коммуникативная компетентность, типы и виды чтения.

The article is devoted to the problem of formation of communicative competence and the characteristic of the type of foreign communicative competence – reading.

Keywords: communicative competence, types and kinds of reading.

УДК 371:316.77 + 347.96:378

О.С. Бовдир
м. Херсон, Україна

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВИХОВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ У СТУДЕНТІВ-ЮРИСТІВ

Актуальність проблеми. Процеси гуманізації суспільних відносин в Україні активізують прагнення її громадян до суспільного та особистісного самовираження й самоствердження, спонукають до свідомої участі у вирішенні корінних питань суспільного життя, пробуджують ініціативу, громадську зацікавленість, співпричетність до суспільно-політичного життя держави. Зазначена сфера людських взаємостосунків буде настільки багатою та змістовною, наскільки буде багатим і різноманітним світ окремої людини, коло її суспільних відносин. Тому комунікативна культура особистості, зокрема, юриста, безпосередньо пов'язана з реалізацією справжньої міри гуманності та людяності у спілкуванні між громадянами, є передумовою попередження між суб'єктами формального спілкування, емоційно-морального зубожіння та особистісної відчуженості.

Зростання ролі комунікації, яка поширюється в сучасному суспільстві, спричинюється як науково-технічним прогресом (мобільні телефони, електронна пошта, соціальні мережі (Skype, «ВКонтакте», «Однокласники», «Мой мир» тощо), так і інтеграцією різних видів

культур цивілізації. Звідси особистісна комунікативна культура є необхідною умовою та невід'ємним чинником формування сучасної людини, засобом самореалізації та забезпечення її життєвого успіху, фактором самоствердження, способом досягнення мети в міжособистісних взаєминах і в професійній діяльності.

У цих умовах значної актуальності набуває проблема формування комунікативної культури студентів-юристів у процесі професійної підготовки у профільному вищому навчальному закладі (надалі – ВНЗ). Актуальність запропонованого дослідження підтверджується положеннями багатьох нормативних актів: (Конституція України, Державна національна програма «Освіта. Україна ХХІ століття», Національна доктрина розвитку освіти України в ХХІ столітті) [1, с.236-250], Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності [2] тощо), які ставлять пошук шляхів формування комунікативної культури майбутніх правознавців у розряд першочергових.

Важливе значення комунікативної культури для правників вказується також у документах ООН, Ради Європи та Міжнародної асоціації юристів; зазначені вимоги відображено у вітчизняних деонтологічних кодексах, професіограмах, безпосередньо в нормативних актах, що регламентують їх діяльність. Це пояснюється в першу чергу тим, що пріоритетна роль в утвердженні ідеалів соціальної рівності, свободи і справедливості в суспільстві належить фахівцям юридичної галузі, оскільки через їхню діяльність реалізується державна політика, спрямована на захист прав та інтересів громадян, забезпечення правового виховання й освіти різних верств населення.

Недостатня фахова орієнтація студентів вищих юридичних закладів у специфіці майбутньої професійної діяльності, низький рівень сформованості морально-етичної сфери майбутнього фахівця-юриста як особистості та необхідність подальшого дослідження цієї проблеми визначили її актуальність для сучасної юридичної і педагогічної теорії та практики.

Метою статті є визначення шляхів реалізації необхідних педагогічних умов, сприятливих для формування комунікативної культури як особистісного утворення майбутніх юристів у процесі вивчення дисциплін гуманітарного циклу.

Стан розробленості проблеми в професійно-педагогічній теорії та практиці. Комунікативна культура майбутнього юриста визначається нами як особистісне утворення, що включає комплекс знань про норми міжособистісної взаємодії, уміння спілкуватися, необхідні емоційно-ціннісні якості (властивості) фахівця, які створюють сприятливі умови для успішного здійснення його взаємодії з іншими людьми шляхом дотримання встановлених корпоративних норм моделі поведінки правознавців.

Ефективність формування комунікативних якостей студентів-юристів, досягнення завчасно прогнозованих виховних завдань і мети значною мірою залежать від усвідомлення і врахування факторів, що впливають на процес становлення особистості майбутнього правознавця, а також створення відповідних умов для успішного його перебігу.

Під *умовою* ми розуміємо «те, від чого залежить щось інше (зумовлюване); суттєвий компонент комплексу об'єктів (речей, їх станів, взаємодій), за наявності якого з необхідністю відбувається існування даного явища. Умови розглядаються як щось зовнішнє для явища, на відміну від більш широкого поняття причини, що включає як зовнішні, так і внутрішні чинники» [3, с. 707]. Цей комплекс у цілому називається достатніми умовами явища. Якщо з усіх можливих наборів достатніх умов відібрати загальні, одержимо необхідні умови. Повний набір останніх, з якого не можна виключати (або додати) ні одного з компонентів, не порушуючи детермінованості явища, називають *необхідними і достатніми*. Йдеться про матричний підхід до створення умов, що забезпечують ефективну організацію і здійснення якісної професійної підготовки студентів, на відміну від *чинників (факторів)*, що трактуються як причини будь-якого процесу, явища, які визначають характер або окремі його риси [3, с. 712].

Педагогічні умови щодо формування комунікативної культури у своїх дослідженнях розглядали такі вчені, як О. Губа, О. Гура, Л. Дарійчук, В. Киричук, А. Нікітіна, Є. Проворова [4]. Науковці приходять до висновку, що в системі виховання вищезазначеного особистісного утворення важливими є обґрунтування та врахування різноманітних умов, які сприятимуть

формуванню цієї складної якості людини, зокрема: залучення суб'єктів виховання до позааудиторної роботи, використання засобів мови, стимулювання соціально-комунікативної активності, удосконалення методики виховання тощо.

Вченими, зокрема І. Тимченко, серед педагогічних умов, які сприяють ефективному формуванню комунікативної культури студентів у процесі вивчення предметів гуманітарного циклу, визначаються наступні: 1) організація різноманітних видів групової та індивідуальної аудиторної діяльності студентів; 2) інтеграція знань з різних навчальних дисциплін; 3) керівництво позааудиторною діяльністю студентів; 4) підготовка методичних засобів керівництва навчальною діяльністю студентів; 5) стимулювання творчої діяльності студентів; 6) стимулювання їх до спілкування [4, с.12, 15].

Результати дослідження. У результаті проведеного нами дослідження на основі аналізу професіограм юридичних спеціальностей було визначено, що сутнісною характеристикою особистості фахівця юридичного профілю є висока комунікативна культура правознавця, яка повинна формуватися у студентів уже з перших курсів у процесі соціально-гуманітарної підготовки як ціннісно орієнтованого циклу гуманітарних дисциплін ВНЗ [5, с.104-110].

Ми вважаємо, що з метою вдосконалення професійної підготовки майбутнього юриста необхідно враховувати його особистісні якості, сформовані в процесі навчання у вищому юридичному закладі освіти, зокрема, таких елементів комунікативної культури як дотримання загальноприйнятих норм поведінки, обізнаність з психолого-педагогічними основами спілкування, етики стосунків у взаємовідносинах з клієнтами тощо.

На основі аналізу різнобічних чинників та факторів (соціальних, вікових, дидактичних, психологічних та ін.) нами виділено комплекс педагогічних умов, які є сприятливими для виховання вищезазначеного особистісного утворення:

– широке використання пізнавального та виховного потенціалів циклу гуманітарних дисциплін як чинника формування когнітивного, емоційно-ціннісного та діяльнісного компонентів комунікативної культури особистості студентів-юристів шляхом встановлення тісних міжпредметних зв'язків; досягнення комунікативної спрямованості у викладанні;

– належне методичне забезпечення та керівництво викладачем навчально-виховною діяльністю студентів під час занять (розробка тематичних завдань, насичення навчальних курсів загальнокультурною інформацією тощо); впровадження у навчальний процес засобів і методів навчання, які сприяють зростанню комунікативної активності та реалізації (розвитку) певних психологічних якостей студентів;

– обґрунтування, вибір і застосування інтерактивних методів навчально-виховної діяльності (підбір тематики тренінгів, використання на заняттях активних методів навчання та виховання (ділових комунікативних ігор, вправ-ситуацій), розширення виховного впливу шляхом запровадження спецкурсу (факультативу) тощо);

– з метою розширення виховного впливу передбачати доповнення педагогічних можливостей аудиторних занять різноманітними позааудиторними формами навчання та виховання (організація позааудиторних тренінгів-практикумів тематичного спілкування, брейн-рингів, наукових гуртків, зустрічі і культурний обмін досвідом з юристами-практиками тощо);

– врахування вікових особливостей і соціального статусу студентів-юристів, їхніх індивідуальних якостей, нахилів і здібностей окремої особистості у процесі залучення до комунікативної діяльності, корегування їхньої поведінки та ставлення до товаришів;

– створення належного психологічного мікроклімату у студентській навчальній групі, опора на виховні можливості колективу, виявлених формальних і неформальних лідерів; зміцнення міжособистісних стосунків у групах студентів, а також між студентами й викладачами;

– використання демократичного стилю спілкування зі студентами, дотримання викладачами педагогічного такту (навчання і виховання міжособистісної взаємодії необхідно

проводити у формі порад і рекомендацій, керуючись при цьому потребами студентів у самовихованні та самовдосконаленні);

– у реалізації педагогічних умов виховання особистості у процесі навчальної діяльності та у виховних заходах здійснювати необхідну мотивацію її суб'єктів з метою усвідомлення важливості комунікації для професійної діяльності кожним студентом як майбутнім фахівцем-юристом, зацікавлювати їх у підвищенні результатів своєї діяльності в залежності від рівня сформованості культури спілкування, у формуванні вмій і навичок використання різних форм та стилів спілкування в майбутній правознавчій діяльності тощо;

– застосування методів стимулювання (мотивація професійної підготовки, заохочення успішного засвоєння необхідних комунікативних знань та формування вмій міжособистісного (групового) спілкування тощо) для успішної організації майбутньої практичної діяльності;

– чітке планування організації виховної діяльності, спрямованої на вдосконалення комунікативних навичок фахівців-юристів; використання у процесі виховання комунікативної культури студентів педагогічних принципів науковості, послідовності й систематичності, міцності засвоєння знань, умій і навичок комунікації, доступності, цілісності виховного процесу та єдності педагогічного впливу тощо;

– закріплення у свідомості студентів та у практичній діяльності морально-етичних засад міжособистісної взаємодії у процесі проведення позааудиторних виховних заходів з дисциплін гуманітарного циклу;

– використання можливостей норм чинного законодавства (пам'яток, кодексів честі), кращих традицій навчальних закладів у процесі виховання комунікативної культури студентів юридичного вузу, формування поваги до норм законодавства, що регламентують відповідальність юриста за порушення честі та гідності особистості;

– запровадження системи громадських функціональних обов'язків студентів групи та контроль за їх виконанням.

Важливою педагогічною умовою у вихованні комунікативної культури є відповідна орієнтація змісту дисциплін гуманітарного блоку на основі міжпредметних зв'язків, дотримання при цьому педагогічних принципів (рис. 1).

Як свідчить проведений аналіз, діючі навчальні плани та програми юридичного ВНЗ в значній мірі відображають системний науковий підхід до вивчення об'єктів, предметів, процесів і явищ суспільства. Але існуючий предметний принцип розподілу галузевих знань не дозволяє повністю реалізувати системний підхід у навчанні, не порушуючи (не розмиваючи) межі утворених навчальних предметів. Тому тим важливішим є принцип міжпредметних зв'язків, що дозволяє всебічно розкрити багатоаспектні об'єкти навчального пізнання і комплексні проблеми виховання.

Відбір змісту дисциплін міжпредметного характеру визначає вибір форм і методів організації навчально-виховного процесу, які сприяють узагальненню, синтезу знань з проблеми, комплексному розкриттю підходів щодо її вирішення шляхом цілеспрямованого виховання. Як правило, це комплексні форми навчання (семінари, узагальнюючі практичні заняття, домашні завдання (самостійна (реферативна) робота), підготовка доповідей для участі у конференціях тощо). За рахунок цього відбувається активізація педагогічних методів і прийомів навчання та виховання, які забезпечують перенесення та взаємодоповнення комунікативних знань і вмій студентів із різноманітних предметів гуманітарного циклу та їх узагальнення.

При цьому варто використовувати і спеціальні засоби професійного навчання та виховання, що сприяють організації пізнавальної (виховної) діяльності студентів при здійсненні міжпредметних зв'язків (міжпредметні пізнавальні і практичні комунікативні завдання, можливі проблемні ситуації в діяльності юриста, комплексні наочні посібники, які використовуються при вивченні інших дисциплін, підручники з інших предметів тощо). Така перебудова процесу професійної підготовки під впливом цілеспрямовано здійснюваних міжпредметних зв'язків впливає на його результативність: комунікативні знання набувають

якостей системності, уміння налагоджувати спілкування на основі узагальнення окремих прийомів стають комплексними, підсилюється світоглядна спрямованість пізнавальних інтересів майбутніх юристів, більш ефективно формуються їх переконання і досягається всесторонній розвиток особистості.

Рис. 1. Система міжпредметних зв'язків навчальних дисциплін гуманітарного блоку як педагогічна умова виховання комунікативної культури майбутніх юристів

Таким чином, міжпредметні зв'язки у їх систематичному і цілеспрямованому впровадженні перебудовують весь процес професійного навчання та виховання, тобто виступають як *сучасний дидактичний принцип*. Під принципом навчання ми розуміємо вихідну керівну вимогу до змісту й організації навчально-виховного процесу, що витікає із його закономірностей і спрямований на вирішення актуального професійного завдання ВНЗ – виховання особистості юриста.

Міжпредметні зв'язки вирішують існуюче в предметній системі навчання протиріччя між розрізненими по навчальним дисциплінам засвоєнням знань студентами і необхідністю їх синтезу, комплексного застосування на практиці, в професійній діяльності фахівця-юриста. Комплексне застосування знань із різних предметних галузей – це закономірність сучасної юриспруденції, яка вирішує складні соціальні завдання, характеризує юристів високої кваліфікації, є основою їх фаховості. Набуття таких комплексних комунікативних умінь сучасними студентами-правознавцями є актуальне завдання ВНЗ, що зумовлюється тенденціями інтеграції науки і практики, може бути з успіхом вирішеним за допомогою міжпредметних зв'язків. Необхідність і доцільність міжпредметних зв'язків підтверджується передовим педагогічним досвідом викладачів ВНЗ і багаточисельними загальнопедагогічними і методичними дослідженнями.

Методологічну основу міжпредметних зв'язків як сучасного принципу професійного навчання складають положення про загальний зв'язок всіх процесів і явищ у природі і суспільстві, про матеріальну єдність світу. Це положення втілюється у методі пізнання, який вимагає розглядувати всі процеси і явища у їх розвитку, взаємозв'язку. Зазначений метод конкретизується в системному підході, що передбачає вивчення суб'єктів та процесу спілкування як системи, яка має певну структуру, суттєвий взаємозв'язок компонентів і елементів, свої загальні властивості й функції.

Психологічний механізм виховання комунікативної культури студентів у здійсненні міжпредметних зв'язків полягає в інтеграції знань у процесі попереднього синтезу, що має регулятивне і мотиваційне значення при складанні програми дій. Так, актуалізація опорних знань із різноманітних предметів гуманітарного циклу і їх об'єднання, синтез та узагальнення у процесі їх застосування у вирішенні виховних завдань на основі міжпредметних зв'язків сприяє ефективному формуванню найбільш повних оцінок і доцільних у конкретних умовах комунікативних дій.

Принцип міжпредметності взаємопов'язаний з багатьма іншими принципами навчання та виховання, оскільки всі педагогічні принципи утворюють дидактичні основи для планомірного здійснення міжпредметних зв'язків. Науковцями, зокрема В. Максимовою, розглядується взаємозв'язок принципу міжпредметних зв'язків з іншими принципами навчання та виховання, найважливіші з яких представлено на рис. 2 [5, с. 33].

Рис. 2. Врахування педагогічних принципів при вихованні комунікативної культури студентів-юристів можливостями гуманітарних дисциплін

Міжпредметні зв'язки як самостійний принцип визначають цільову спрямованість усіх компонентів процесу професійної підготовки (його завдання, зміст, форм, методів, засобів, результатів) на вирішення завдань формування системи виховання комунікативної культури фахівця юриста. Така система може мати локальний характер, обмежуючись межами однієї навчальної теми, охоплювати декілька навчальних тем, пов'язаних загальними для низки предметів провідними ідеями, об'єднувати групу навчальних курсів, що вирішують комплексну міжпредметну проблему.

У виховній системі, побудованій на основі принципу міжпредметності гуманітарних дисциплін, перебудовуються всі етапи (ланки) діяльності викладача і студентів, їх загальна процесуальна структура (мета – мотив – зміст – засоби – результат – контроль). Хоча зміст цих ланок різноманітний удіяльності викладача (має керівний характер) і в діяльності студентів (має керований характер), під впливом міжпредметних зв'язків зміст цих ланок і способи їх реалізації набувають відповідної загальної специфіки.

Таким чином, визначення сутності міжпредметних зв'язків як принципу професійного навчання та умови виховання комунікативної культури студентів юридичних спеціальностей можливостями циклу гуманітарних дисциплін є найбільш повним, що розглядається нами як засіб зміцнення та єдності навчання і виховання.

Висновки. Отже, використання вищезазначених педагогічних умов, застосування ефективних форм і методів професійного навчання і виховання студентів у вищих юридичних закладах освіти, запровадження в нормативних курсах дисциплін гуманітарного блоку питань

і завдань комунікативної спрямованості, впровадження у навчальний процес розроблених авторської програми та спецкурсу дозволить підвищити рівень професійної підготовки студентів за рахунок сформованості комунікативної культури майбутніх юристів, що є одним із актуальних завдань реформування і розвитку сучасної вищої юридичної освіти.

Найближчими перспективами нашого дослідження є узагальнення результатів експериментальної перевірки ефективності педагогічних умов виховання комунікативної культури студентів юридичних спеціальностей, які були враховані у процесі реалізації розробленої моделі поетапного виховання зазначеного особистісного утворення, а також виявлення основних закономірностей виховного впливу та підготовка на їх основі загальних висновків.

Література:

1. Концепція виховання дітей та молоді у національній системі освіти // Молодь і закон: Збірник нормативних актів і документів з проблем виховання студентської молоді / За заг. ред. Н.І.Косаревої. – К.: ІЗМН, 1997. – С.236-250.
2. Про концепцію громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності : Постанова Президії Академії педагогічних наук України від 19 квітня 2000 (Протокол № 1-7/4-49) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://erudittar.narod.ru/Dokumentu/InstrDok/Gromad.htm>.
3. Философский энциклопедический словарь / Гл. редакция: Л.Ф.Ильичев П.Н.Федосеев, С.М.Ковалев, В.Г.Панов. – М.: Сов. энциклопедия, 1983. – 840 с.
4. Тимченко І.І. Формування комунікативної культури студентів у процесі вивчення предметів гуманітарного циклу : автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Ірина Ігорівна Тимченко. – Х., 2001. – 20 с.
5. Бовдир О.С. Роль комунікативної культури у професіях юристів /Олена Сергіївна Бовдир : Педагогічний альманах : Збірник наукових праць. – Херсон: РІПО, 2010. – Випуск 5. – С.104-110.
6. Максимова В.Н. Межпредметные связи в процессе обучения /В.Н.Максимова. - М.: Просвещение, 1988. - 191 с.

В статті розглядається реалізація педагогічних умов виховання комунікативної культури студентів-юристів можливостями циклу гуманітарних дисциплін ВНЗ. Зроблено висновки щодо ефективності впливу міжпредметного підходу на формування зазначеного особистісного утворення майбутніх правознавців.

Ключові слова: студенти ВНЗ, комунікативна культура, педагогічні умови, міжпредметні зв'язки, ефективність виховного впливу.

В статье рассматриваются реализация педагогических условий воспитания коммуникативной культуры студентов-юристов возможностями цикла гуманитарных дисциплин ВУЗа. Сделаны выводы об эффективности межпредметного подхода на формирование указанного личностного образования будущих правоведов.

Ключевые слова: студенты ВУЗа, коммуникативная культура, педагогические условия, межпредметные связи, эффективность воспитательного влияния.

Pedagogical conditions of education of communicative culture of students-lawyers by the possibilities of cycle of humanitarian disciplines of higher institutes are examined in the article; the conclusions about efficiency of intersubject approach in the process of realization of their educational potential on forming the indicated personal quality of future lawyers are made.

Keywords: students of higher institute, communicative culture, pedagogical conditions, intersubject connections, efficiency of educational influence.